Ett års skattebrott

av länsåklagaren Klas Lithner

När jag i och med den stora reformen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet 1965 övergick från verksamhet som distriktsåklagare i Göteborg till tjänst som länsåklagare i Blekinge län och Kronobergs län, fick jag ganska snart anledning att vidtaga en åtgärd, som var avsedd att effektivisera handläggningen av skattebrotten. Jag begärde nämligen hos förste taxeringsintendenterna i båda länen, att anmälningarna i anledning av misstanke om sådana brott i fortsättningen skulle tillställas länsåklagarmyndigheten och inte de lokala åklagarmyndigheterna. Detta gjordes för att jag skulle få tillfälle att på ett så tidigt stadium som möjligt få kännedom om och för min egen handläggning välja ut de mål där det fanns misstanke om kvalificerade skattebrott, särskilt brott i större skala av rörelseidkare. Det fanns nämligen anledning räkna med att den, som har hand om ett litet antal mål, kan ägna större uppmärksamhet åt dem än en distriktsåklagare, som för att undvika balans varje dag måste avverka ett visst antal mål. Troligen är det också lättare på länsplanet att tillräckligt snabbt till sitt förfogande få polispersonal, som såväl kvantitativt som kvalitativt fyller måttet. Grunden till framställningen var bl. a. en iakttagelse, som jag gjorde snart efter det jag kommit till Blekinge län, där det fanns ett väckt åtal för falskdeklaration, som jag på begäran av distriktsåklagaren beslöt att nedlägga. Där hade en förundersökning gjorts flera år tidigare om misstänkt falskdeklaration i stor skala av en rörelseidkare. Både förundersökningen och åtalet var mycket kortfattade. När efter fem år skatteprocessen var klar, och målet skulle företagas till huvudförhandling, visade det sig att bristerna i förundersökningen var så stora, att de inte kunde repareras efter den långa tid, som gått. Följaktligen måste åtalet läggas ned. Eftersom jag ogärna ville, att den situationen skulle upprepas vidtog jag nyss nämnda åtgärd. Denna nyinförda praxis har också medfört, att jag fått en viss överblick över de anmälningar om skattebrott som görs i de två ovannämnda länen, vilka troligen är ganska typiska för större delen av landet utom storstäderna. Det är dock möjligt att antalet större brott av rörelseidkare är något mindre än på andra håll. I det följande skall en redogörelse lämnas för de under 1966 inkomna anmälningarna.[1]

Antalet anmälningar

Dessa var under 1966 214 i Blekinge län och 81 i Kronobergs län eller tillhopa 295. Då invånarantalet i de båda länen är praktiskt taget lika stort eller 147.000 resp. 162.000 1965, är det också anledning att antaga att antalet deklaranter är ungefär lika stort. Följaktligen borde också antalet anmälningar i stort sett överensstämma. Anledningen till den påfallan-

[1] Angående frågan i vilken omfattning taxeringsintendent bör göra anmälan om misstanke om skattebrott se SN 1967 s. 346.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16

de skillnaden torde därför ha sin grund i en skiljaktig praxis i de båda länen, som dock ingalunda behöver ligga hos resp. förste taxeringsintendenter utan mycket väl kan förekomma ända nere hos taxeringsnämnderna. Att skiljaktigheterna också är stora mellan länen i allmänhet framgår dessutom tydligt av en statistik som utarbetats av riksskattenämnden över antalet anmälningar från taxeringsintendenterna jämlikt 118 § 2 st. taxeringsförordningen åren 1962—65. Enligt den statistiken utgjorde antalet i hela riket 6.166, medan antalet för länen varierade mellan t. ex. 526 i Göteborgs och Bohus län samt 517 i Gävleborgs län och 56 i Jämtlands län eller 83 i Kronobergs län. Av ovannämnda 295 anmälningar saknas tyvärr närmare uppgifter om 73, därav 49 från Blekinge län och 24 från Kronobergs län, som inkommit och vidaresänts, under perioder, då jag av olika anledningar varit ledig. Anledning saknas emellertid med utgångspunkt från uppgifterna i diarierna att antaga, att dessa ärenden till sin beskaffenhet nämnvärt skilde sig från de ärenden om vilka anteckningar finns. Följaktligen upptages i fortsättningen till närmare behandling och analys 222 ärenden, därav 165 från Blekinge län och 57 från Kronobergs län.

Beskattningsår

Anmälningarna fördelade sig på olika beskattningsår enligt följande tabell.

Beskattningsår	Antal
1960	1
1961	5
1962	12
1963	12
1964	71
1965	127
1966	1
Summa	229

Anledningen till att antalet översteg de 222 anmälningarna var att ett par anmälningar gällde två eller flera beskattningsår. Sex personer blev föremål för "serieanmälningar", d. v. s. anmälningar, som gällde två eller flera taxeringsår, där misstanke om brottsligt förfarande av samma slag förelåg.

Förvärvskällor

Det har vidare ansetts vara av intresse att undersöka vilka förvärvskällor som anmälningarna avsåg. I enstaka fall gällde en anmälan brottsligt förfarande i samma deklaration beträffande två eller flera förvärvskällor, varför det sammanlagda antalet blev något större än antalet anmälningar. Fördelningen framgår av nedanstående tabell.

Förvärvskälla	Antalet misstänkta förfaranden
Tjänst	130
Tillfällig förvärvsverksamhet	1
Rörelse	49
Jordbruksfastighet	36
Annan fastighet	4
Kapital	9
Allmänna avdrag	2
Summa	231

Anledningen till att antalet även här översteg 222 är densamma som nyss. Såsom man kunde vänta, dominerade förvärvskällan tjänst. Eftersom anmälan mot en person ej behöver gälla hans huvudförvärvskälla, är en jämförelse med eventuell näringstatistik för de båda länen ej genomförbar.

Yrken

För att man skall få en uppfattning om yrkesfördelningen, har följande uppdel-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16

ning av de i materialet förekommande personerna gjorts.

Yrkesgrupp	Antal anmälningar
Tjänsteman	33
Arbetare	95
Rörelseidkare	39
Lantbrukare	36
Övriga	3
Summa	206

Givetvis föreligger en ganska god överensstämmelse mellan denna och närmast föregående tabell beträffande rörelseidkare och jordbrukare. I gruppen "övriga" ingår personer utan känt yrke. De yrkesgrupper som oftast förekom i materialet var nio byggnadsarbetare och åtta snickare. Dessutom bör särskilt nämnas 17 anmälningar mot andra anställda i byggfacken. Det förefaller nämligen som om systemet i dessa branscher med utbetalning av semesterersättning genom postgirokontoret, där utbetalningskortet samtidigt utgör en separat löneuppgift från arbetsgivaren, förhållandevis ofta leder till att semesterersättningen icke deklareras. Detta förekommer så ofta att påpekanden i resp. fackförbunds tidskrifter kan anses påkallade, vilket också torde åstadkommits genom riksskattenämndens försorg.

Utelämnade belopp

För att man skall kunna få en uppfattning om det är ett allvarligt problem har även storleken av utelämnade inkomstbelopp respektive felaktigt upptagna avdrag undersökts. I detta sammanhang räknas med endast en summa per anmälan, oavsett om denna hänför sig till både utelämnade inkomster och felaktigt avdrag eller till två eller flera förvärvskällor.

Belopp i kronor	Antal
0— 999	2
1.000— 1.999	79
2.000— 2.999	68
3.000— 3.999	33
4.000— 4.999	7
5.000— 5.999	7
6.000— 6.999	5
7.000— 7.999	5
8.000— 8.999	1
9.000— 9.999	3
10.000—14.999	2
15.000—19.999	3
20.000—24.999	3
45.000—49.999	1
65.000—69.999	1
Summa	220

Det största beloppet i en anmälan var cirka 67.000 kronor och den största summan beträffande en person med "serieanmälningar" endast cirka 11.000 kronor. Ingen anmälan gällde enbart lämnande av oriktiga uppgifter om förmögenhet. Däröver förekom sex anmälningar om oriktiga uppgifter till preliminär allmän varuskatt, vilka emellertid ej intagits i tabellen. De inräknas ej heller i nedanstående summa eller median. De undandragna skattebeloppen är det givetvis omöjligt att bedöma ens överslagsvis. Totalsumman var 841.069 kronor och medianbeloppet per deklaration 3.830 kronor. Den omständigheten att endast två anmälningar gällde belopp under 1.000 kronor tyder på att en nedre gräns tillämpats i praxis.

Endast fem anmälningar gällde personer där felen i deklarationerna omfattade mer än en förvärvskälla. 50 anmälningar gällde vidare personer med mer än en felaktig post i självdeklarationerna. Största antalet felaktiga poster i en och samma självdeklaration var fem.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16

Taxeringsrevision

Såvitt framgår av anmälningarna ägde taxeringsrevision rum endast i 15 av fallen, varav 13 avsåg rörelseidkare. Siffran förefaller sålunda ganska liten. Det är emellertid ovisst hur detta skall tolkas. Det kan antingen betyda att taxeringsrevision är av mindre vikt när det gäller att uppdaga skattebrott. Det kan också vara så att risken för taxeringsrevision avskräcker potentiella brottslingar inom de kategorier där risken för taxeringsrevision är störst.

Felen i deklarationerna

Dessa fördelade sig på följande huvudtyper, som satts i relation till förvärvskällan.

Förvärvskälla	Typ av fel	Antal	Summa
Tjänst	Inkomsten för låg	45	
	En lönepost av två eller flera utelämnad	38	
	Naturaförmåner ej uppgivna	9	
	Rese- och traktamentsersättning ej uppgivna	21	
	Semesterersättning ej uppgiven	19	
	"Nettolön" deklarerad — efter skatteavdrag	2	
	För höga avdrag	7	141
Tillfällig förvärvsverksamhet	Skatterestitution ej uppgiven	1	1
Rörelse	Inkomsten för låg	21	
	En eller flera inkomstposter utelämnade	11	
	Egna uttag ej deklarerade	1	
	Fordringar för lågt upptagna	1	
	Utgifter för högt upptagna	11	
	Rörelsen belastad med privata utgifter	1	
	Skulder för högt upptagna	1	
	Felaktiga avdrag	3	50
Jordbruk	Inkomsten för låg	20	
	En eller flera inkomstposter utelämnade	12	
	Naturaförmåner ej uppgivna	2	
	Utgifterna för högt upptagna	5	
	Felaktiga avdrag	2	41
Annan fastighet	Utgifterna för högt upptagna	4	4
Kapitel	Inkomsten för låg	6	
	» ej uppgiven ..	3	
	Utgifterna för höga	2	11
Allmänna avdrag	För höga skatteavdrag ..	12	12
	Summa	260	260

Som kommentar till tabellen kan följande sägas. När det gäller inkomst av tjänst, har man givetvis anledning att misstänka falskdeklaration, när kontant inkomst uppges för lågt, medan vårdslöshet förefaller troligare, när det gäller utelämnade naturaförmåner. Att en inkomstpost bland flera utelämnas kan givetvis falla inom båda varianterna. På grund av det förhållandevis stora antalet felaktigheter av sistnämnda kategori synes denna förtjäna närmare uppmärksamhet i taxeringsarbetet. Vad angår rörelse, var samtliga här upptagna varianter — utom felaktiga avdrag samt möjligen sådana som sammanhängde med upprättande av balansräkning — av den karaktär som skapar stark misstanke om falskdeklaration. Vid ett större antal taxeringsrevisioner mot rörelseidkare förefaller det mycket troligt, att man skulle finna ett långt större antal fall av typerna "egna uttag ej deklarerade" resp. "rörelsen belastad med privata utgifter". Vad som sagts om rörelse gäller också i tillämpliga delar jordbruksfastighet. Vad slutligen angår allmänna avdrag i form av felaktiga skatteavdrag torde de vara typiska vårdslöshetsfall.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16

De skattskyldigas inställning

I detta avseende återfinns endast uppgifter i vissa anmälningsakter, huvudsakligen sådana, där taxeringsnämnden höjt den skattskyldiges taxering eller frågan hänskjutits till prövningsnämnd. I 92 av anmälningarna medgav den skattskyldige ändring av taxeringen i samma avseende som anmälan gällde och i nio fall bestred han helt eller delvis någon ändring. I återstående fall, som övervägde, är den skattskyldiges inställning okänd. Härav kan man alltså våga dra den slutsatsen, att förundersökningen och åtalet ej kommer att erbjuda några svårigheter i den förra gruppen medan den andra gruppen kan väntas medföra svårigheter.

Brister vid tillämpningen av 65 och 69 §§ TF

Tyvärr har jag ej gjort några anteckningar i detta hänseende, men jag har likväl från min genomgång av akterna ett starkt, om än subjektivt intryck av att taxeringsnämnderna i stor utsträckning åsidosatt både den i 65 § taxeringsförordningen stadgade skyldigheten att underrätta den skattskyldige om ifrågasatt taxering med avvikelse från självdeklarationen samt att i förekommande fall jämlikt 69 § 1 mom. samma förordning förse självdeklarationen med uppgift om avvikelse och skälen därför samt att sist och inte minst viktigt att tillställa den skattskyldige motiverad underrättelse om avvikelsen från deklarationen. Även i de fall där underrättelser sänts, saknade dessa ej sällan uppgift om skälen. Det finns ett undantagsstadgande i 65 §, enligt vilket ett ärende kan avgöras utan att den skattskyldige får tillfälle att yttra sig. Det fordras emellertid i så fall att hinder möter att ge den skattskyldige tillfälle att yttra sig. Sådant hinder kan endast anses föreligga beträffande personer utan fast bostad eller som är omöjliga att anträffa före tiden för taxeringsarbetets avslutande. Vidare stadgas i samma lagrum, att sådant yttrande ej är nödigt ifråga om felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller då eljest yttrande av den skattskyldige uppenbarligen icke är erforderligt för frågans bedömande. I detta avseende har jag dock ett intryck av att nämnderna gått synnerligen långt, då det gäller att tillämpa alternativet ”uppenbart förbiseende” och likaså vid användningen av det sista alternativet. Den omständigheten att t. ex. en kontrolluppgift upptar ett högre belopp än deklarationen kan enligt min åsikt ingalunda leda till att man kan underlåta att höra den skattskyldige. Kontrolluppgiften kan ej blott vara felaktig beträffande beloppet, den kan t. o. m. avse fel person, varå exempel då och då inträffar.

Tyvärr har jag ej heller antecknat från vilka taxeringsnämnder anmälningarna härrörde. Det förefaller dock som om taxeringsintendentens prövning av de anmälningar nämnderna gjort jämlikt 118 § 2 st. 2 p. taxeringsförordningen verkar för större enhetlighet. Det är dock en så betydande skillnad i anmälningsfrekvensen mellan olika nämnder i likartade distrikt att personliga faktorer, främst hos ordförandena, måste antas ha inverkat härvidlag.

Resultaten av anmälningarna

Jämlikt 20 § åklagarinstruktionen skall länsåklagare fullgöra åklagaruppgiften i mål, där denna uppgift är särskilt krävan-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16

de eller av annat skäl bör fullgöras av statsåklagare. Härunder faller enligt departementschefens uttalande i prop. 1964: 100 s. 260, återgivet i RÅ-ämbetets cirkulär A nr 7 s. 1, följande grupper:

1. Mål som kräver speciell kunnighet och erfarenhet hos åklagaren d. v. s. dels mål i vilka förekommer komplicerade rättsfrågor och dels mål i vilka förundersökningen och åtalets utförande erbjuder särskilda svårigheter.
2. Sällan förekommande mål rörande grövre brott.
3. Mål i vilka det allmännas företrädare av skilda anledningar bör äga den auktoriet som länsåklagaren får på grund av sin ställning.

Mål om brott mot skattestrafflagen kan undantagsvis hänföras till den första kategorien. Vid prövningen av vem som skall handlägga anmälningarna har skäl endast befunnits att övertaga handläggningen av en anmälan under 1965 och två anmälningar under 1966. Anledningen härtill var i det förra fallet dels att förundersökningen var av så ovanlig art att den krävde en mycket noggrann ledning och dels den misstänktes person. I de båda senare fallen, som avsåg rörelseidkare, misstänkte man ett förhållandevis omfattande brottsligt förfarande resp. ett mycket omfattande förfarande med indicier på uppsåtligt brott. I ytterligare två fall angående rörelseidkare har visserligen starka men dock ej tillräckligt starka skäl förelegat för länsåklagaren att överta handläggningen.

Ovannämnda genomgång av 1966 års anmälningar har bekräftat intrycket att övervägande antal fall är av enkel beskaffenhet, främst gällande löntagare. Jag har därför hos förste taxeringsintendenterna begärt, att anmälningarna fr. o. m. den 1 januari 1967 åter skall sändas direkt till åklagarmyndigheterna utan att passera mig. Även i fortsättningen föreligger givetvis möjlighet för en åklagare att underställa mig frågan om han anser att ett mål är av sådan beskaffenhet, som avses i 39 § åklagarinstruktionen. Detta torde dock, om ej särskilda komplikationer föreligger endast vara befogat vid misstanke om skattebrott av rörelseidkare, där det utelämnade beloppet uppgår till minst 50.000 kronor.

Sammanfattning

En genomgång av de 222 anmälningarna om misstänkta brott mot skattestrafflagen under 1966 i Blekinge och Kronobergs län visar att inkomst av tjänst dominerade bland förvärvskällorna, att byggnadsarbete av olika slag övervägde bland yrkesgrupperna att de vanligaste beloppen låg mellan 1.000 och 3.000 kronor, medan medianbeloppet var 3.830 kronor, att endast en mycket liten del av anmälningarna skedde efter taxeringsrevision, att det vanligaste brottsliga förfarandet för löntagare, rörelseidkare och jordbrukare var för lågt deklarerad inkomst resp. för löntagare att en inkomstpost bland två eller flera utelämnades samt att majoriteten av utredningarna var av ganska enkelt slag.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 17:24:16